

Mehed, feminism ja meeste vasturääkivad võimukogemused*

Michael Kaufman

www.michaelkaufman.com

Maailmas, kus domineerivad mehed, on meeste maailm juba definitsiooni järgi võimu maailm. See võim on majanduste ning poliitilise ja sotsiaalse organisatsiooni süsteemide struktuureeritud osaks, ta moodustab religiooni, perekonna, ajaveetmisviiside ja intellektuaalse elu tuuma. Üksikisiku tasandil sõltub mehelikkusega seostuv paljuski mehe võimest teostada võimu ja kontrolli.

Kuid meeste elu räägib teistsugusest reaalsusest. Kuigi meie, mehed, hoiame võimu ja nopime oma sooga kaasnevate privileegide vilju, on see võim riknenud.¹

Nii kombineerub meeste elus kummaliselt võim ja võimutus, privileegid ja valu. Ainuüksi meessoost olemine annab meestele eelise nautida sotsiaalset võimu ja paljusid privileege. Kuid viis, kuidas me oleme korraldanud selle võimumaailma, põhjustab tohutut valu, üksildust ja võõrandumist mitte ainult naistele, vaid ka meestele. See ei tähenda meeste valu võrdsustamist naiste rõhumise süsteemsete vormidega. Pigem tahan sellega ütelda, et meeste maisel võimul – kui me istume oma kodudes või jalutame tänaval, käime tööl või marsime läbi ajaloo – on meie jaoks hind. Võimu ja valu ühendusel on meeste elus varjatud lugu. Selleks on meeste vasturääkiv võimukogemus.

Arusaam meeste vasturääkivatest võimukogemustest ei vihja mitte ainult sellele, et meeste elus leidub nii võimu kui valu. Selline seletus varjaks meeste võimu keskset rolli ja selles võimus oleva valu juuri. Võtmeks on ikkagi nende kahe omavaheline suhe. Nagu me teame, on meeste sotsiaalne võim isikliku võimu ja privileegide allikaks, aga nagu me edaspidi näeme, on see ka isikliku valu ja võõrandumiskogemuse allikaks. Valu võib saada tõukeks meeste individuaalse ja kollektiivse võimu individuaalsele taastootmisele – tunnustamisele, toetamisele, ülistamisele ja propageerimisele. Teisel juhul võib valust saada tõuge muudatuse suunas.²

Meeste valu olemasolu ei saa olla vägivallaaktide ja rõhumise vabanduseks meeste poolt. Lõppude lõpuks on käesoleva analüüsi kohal kõrguvaks raamistikuks feminismi põhiseisukoht – ja siinkohal ma sõnastan ilmselget –, et käesoleval ajal elavad peaaegu kõik inimesed patriarhaalses võimustees, mis annab meestele eesõigusi ning häbimärgistab,

* Original: Kaufman, M. (1994). Men, Feminism and Men's Contradictory Experiences of Power. In Brod, H. & Kaufman, M. (eds.), *Theorizing Masculinities*. Sage, London: 142–163.

¹ Kuigi see võib naislugejale kummaline tunduda, osutan ma tihti meestele mitmuse esimeses vormis – meie, meid – tunnistades oma asendit analüüsi objekti sees.

² Minu tänusõnad Harry Brodile, kes mitu aastat tagasi hoiatas mind rääkimast meeste võimust ja meeste valust kui ühe mündi erinevatest külgedest, see oligi kommentaar, mis pani mind keskenduma nende kahe vahelisele suhtele. Tänan veel Harry't ja Bob Connelli nende kommentaaride eest artikli esialgsele versioonile. Eriti sooviksin avaldada oma tänulikkust Michael Kimmelile, nii tema artikli kohta käivate märkuste eest kui meie jätkuva vaimse partnerluse ja sõpruse eest.

karistab ja rõhub naisi.³ Pigem on valust teadlikolek vahendiks, et paremini mõista mehi ja mehelikkuse valitsevate vormide keerukat iseloomu.

Meeste vasturääkivate võimukogemuste mõistmine lubab meil paremini aru saada klassi, rassi, seksuaalse orientatsiooni, rahvuse, vanuse ja teiste tegurite koosmõjust meeste elus – see on põhjuseks, miks ma räägin vasturääkivatest võimukogemustest mitmuses. See lubab meil paremini aru saada meeste soolise kujunemise protsessist. See aitab meil paremini haarata seda, mida me võiksime pidada ühiskonna *sooliseks kujundamiseks*.

Meeste vasturääkivate võimukogemuste mõistmine võimaldab meil mõnel juhul küündida meesteni kaastundega, isegi kui me oleme äärmiselt kriitilised kõnealuste tegevuste ja uskumuste suhtes ning esitame väljakutse mehelikkuse valitsevatele vormidele. Sellest saab vahend mõistmaks, kuidas head inimesed saavad teha kohutavaid asju ja kuidas armsatest väikestest poistest võivad saada kohutavad täiskasvanud. See aitab meil mõista, kuidas jõuda muutusesõnumiga enamikuni meestest. Lühidalt, see on aluspõhi feminismi omaks võtmisele meeste poolt.

Käesolev artikkel arendab edasi meeste vasturääkivate võimukogemuste kontseptsiooni, analüüsides soolist võimu, soolise kujunemise sotsiaal-psühholoogilist protsessi ning võimu, võõrandumise ja rõhumise suhteid. Artikkel vaatlleb feministliku meesliikumise – profeminismi – esiletulekut, otsides sellele seletusi meeste vasturääkivate võimukogemuste analüüsist. Artikli lõppjäreldeuseks on mõned mõtted profeministlike meeste poolt kasutatavate ülemvõimu vastustavate praktikate arengust, millel võiks olla massiline ligitõmme ja lai sotsiaalne mõju.

Meeste vasturääkivad võimukogemused

Sugu ja võim

Teoretiseerimine meeste vasturääkivate võimukogemuste üle algab kahe eristusega. Esimene on tuntud, aga tihti piisava tähelepanuta jäetud vahetegemine bioloogilise soo (*sex*) ja sotsiaalselt konstrueeritud soo (*gender*) vahel. Eelnevast on tuletatud teine eristus – ei ole olemas ühtainukest mehelikkust, ehkki on juhtivaid ja teisejärgulisi mehelikkuse vorme. Need vormid põhinevad meeste sotsiaalsel võimul, kuid on keerukal viisil omaks võetud konkreetsete meeste poolt, kes siis töötavad välja rohkem või vähem harmoonilised suhted erinevate mehelikkuse vormide vahel.

Bioloogilise ja sotsiaalse soo eristus on selles kontekstis tähtis kui peamine mõisteline tööriist, mis viitab sellele, kuidas meie individuaalse identiteedi, käitumise, tegevuste ja uskumuste lahutamatud osad saavad olla sotsiaalsed tulemid, mis grupist gruppi varieeruvad, olles tihti vastuolus inimlike vajaduste ja võimalustega. Meie bioloogiline sugu – see väike kogum absoluutseid erinevusi kõikide meeste ja naiste vahel – ei kirjuta ette kindlaksmääratud ja jäika loomulikku isiksust.⁴ Bioloogilise ja sotsiaalse soo eristus viitab

³ Kuigi termini *patriarhaat* sobivuse suhtes on lahkarvamusi, vt. näiteks Michele Barretti ja Mary MacIntoshi kahtlusi raamatus *Anti-Social Family* (London: Verso, 1982) – järgin ma neid, kes kasutavad seda laia kirjeldava terminina meeste poolt valitsetavate ühiskondlike süsteemide kohta.

⁴ Isegi ilmselt muutumatu bioloogiline piir meeste ja naiste vahel – muutumatu genitaalsete ja reproduktiivsete erinevuste mõttes – on varieeruv, nagu näitab suhteliselt märkimisväärne hulk mehi ja naisi niinimetatud genitaalsete, hormonaalsete ja kromosomaalsete kõrvalekalletega, mis hägustavad sugude terava eraldatuse – esitades viljatuid mehi või naisi, vastassoo teiseste sootunnustega mehi või naisi, erinevate suguelundite kombinatsiooniga mehi või naisi. Sellegipoolest on bioloogilise soo mõiste kasulik kui kiirkiri, eristamaks bioloogilist sugu sotsiaalselt konstrueeritud soost. Kätesaadavateks aruteludeks, eriti endokrinoloogia-alase soolise eristamise teemal vt. John Money ja Anke A. Ehrhardt'i *Man & Woman, Boy & Girl* (Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press, 1972).

omadustele, vajadustele ja võimalustele, mis meie potentsiaalis naissoost või meessoost olenditena on teadlikult või ebateadlikult maha surutud, talitsetud ja teisale suunatud meeste ja naiste tootmise protsessi käigus. Mehelik ja naiselik, mees ja naine on tulemused, mille taga on sotsiaalne sugu⁵.

Sugu on keskne meie psüühikat organiseeriv kategooria. See on telg, mille ümber me korraldame oma isiksuse, millest areneb selgesti tajutav ego. Ma ei saa enam eristada omavahel mõisteid “Michael Kaufman – inimene” ja “Michael Kaufman – mees” samamoodi, kui ma ei saa kõnelda vaala elutegevusest, mainimata fakti, et ta veedab kogu oma elu vees.

Arutlused sotsiaalsest soost on raskustega maha raputanud käepärase, kuid piiratud arusaama soorollidest.⁶ Rollid, ootused ja ettekujutused sobivast käitumisest kahtlemata eksisteerivad. Kuid sotsiaalse soo puhul pole keskne mitte teatud rollide ette kirjutamine ja teiste ära keelamine – lõppude lõpuks on võimalike rollide diapsoon lai ja muutuv, veelgi enam, kõiki neid saab vaevalt ilma vastuoludesse sattumata omaks võtta. Pigem on sotsiaalse soo võtmeküsimuseks see, et ta kirjeldab meeste ja naiste vahelisi tegelikke sotsiaalseid võimusuhteid ja nende võimuhete omaks võtmist.

Meeste vasturääkivad võimukogemused eksisteerivad sotsiaalse soo raames. See osutab soolise kogemuse vastuolulistele külgedele. Ainult osa sellest konfliktist seisneb mehelikkuse sotsiaalsete määratluste ja nende võimaluste vahel, mille avab meile meie bioloogiline sugu. Konflikt eksisteerib ka kultuurilise kohustuse tõttu, mida Bob Connell nimetab mehelikkuse hegemoonilisteks vormideks.⁷ Kuigi enamus mehi ei saa kuidagi vastata valitsevatele mehelikkuse ideaalidele, säilitavad need meie elus võimsa ja tihti ebateadliku kohaloleku. Neil on võim, kuna nad kirjeldavad ja kehastavad tegelikke võimusuhteid meeste ja naiste vahel ning meeste omavahelistes suhetes: patriarhaat kui süsteem ei eksisteeri mitte lihtsalt meeste võimuna naiste üle, vaid ka võimuhierarhiatena erinevate meeste gruppide ja erinevate mehelikkuste vahel.

Valitsevad ideaalid varieeruvad teravalt ühiskonnast ühiskonda, ajastust ajastusse, ning tänapäeval, kümnendist kümnendisse. Iga alagrupp, põhinegu see rassil, klassil, seksuaalsel orientatsioonil, või ükskõik millel, määratleb mehelikkust selle grupi majanduslikest ja sotsiaalsetest võimalustest lähtuvalt. Näiteks osa tööliklassi mehelikkuse ideaalist valgete Põhja-Ameerika meeste hulgas rõhutab füüsilisi oskusi ja oma ümbruse

⁵ Bioloogilise ja sotsiaalse soo eristust eiravad ja ähmastavad mitte ainult tagurlikud ideoloogid ja sotsiobioloogid (nii liberaalsete kui konservatiivsete veendumustega), kes tahavad tõestada, et praegused elud, rollid ja sugudevahelised suhted on ajatud, bioloogiliselt antud. Vähemalt üks feministliku mõtte vool – kriitikute poolt kultuuriliseks feminismiks või erinevuse feminismiks kutsutud – ülistab vahelduval määral eeldatavalt ajatuid ja loomulikke naiselikke omadusi. Samamoodi võtavad mõned Jungi mõttest mõjutatud, nagu Robert Bly ja mütopoeetilised mõtlejad, aluseks mehelikkuse ja naiselikkuse olemuslikud jooned. Isegi feministid, kes tunnustavad bioloogilise ja sotsiaalse soo eristust, kasutavad tihti terminit *gender*, kui peavad silmas mõistet *sex* – nagu väljendites “kaks sugu” (*two genders*) ja “teine sugu” (*the other gender*), sellal kui tegelikult eksisteerib sotsiaalsete sugude paljusus, nagu vihjatakse naiselikkuste ja mehelikkuste mõistetes. Samamoodi viitavad paljud feministlikud naised ja profeministlikud mehed ekslikult pigem “meessoovägivallale” (*male violence*) – kui “meeste vägivallale” (*men's violence*) – kuigi bioloogiline kategooria “meessoost” (vastandatuna sotsiaalsele kategooriale “mehed”) eeldab, et kalduvus toime panna vägivallategusid on poolele liigist geneetiliselt omane, – oletus, mida ei kinnita antropoloogia ega kaasaegsed vaatlused.

⁶ Soorollide teooria piiratuse kriitikaks vt. näiteks Tim Carrigan, Bob Connel ja John Lee “Hard and Heavy: Toward a New Sociology of Masculinity” kogumikus *Beyond Patriarchy: Essays by Men on Pleasure, Power and Change*, toim. Michael Kaufman (Toronto: Oxford University Press, 1987).

⁷ R.W. Connell, *Gender and Power* (Stanford, CA: Stanford University Press, 1987).

füüsilise käsitlemise võimet, sellal kui nende kõrgema keskklassi sookaaslaste ideaal rõhutab verbaalseid oskusi ja võimet keskkonda muuta majanduslike, sotsiaalsete ja poliitiliste vahenditega. Iga valitsev kujutelm suhestub nende meeste tegeliku elu võimalustega ja nende käsutuses olevate vahenditega teostada mingit võimutüüpi.

Võim ja mehelikkus

Mehelikkuse hegemoonilistele tüüpidele viidates on *võim* tõesti võtmeteterminiks. Nagu ma pikemalt arutlen mujal,⁸ on kaasaja mehelikkuse valitsevate vormide ühiseks jooneks, et mehena olemine on võrdsustatud mingit laadi võimu omamisega.

Võimu käsitlemiseks ja kirjeldamiseks on muidugi erinevaid viise. Poliitiline filosoof C. B. Macpherson osutab viimase kahe sajandi liberaalsetele ja radikaalsetele traditsioonidele, väites, et üheks võimaluseks käsitleda inimlikku võimu on mõista seda kui inimlike võimete kasutamise ja arendamise potentsiaali. See vaade põhineb arusaamal, et me oleme tegijad ja loojad, kes on võimelised kasutama ratsionaalset mõtlemist, moraalselt otsustust, loovust ja emotsionaalset sidet.⁹ Meil on võim rahuldada oma vajadusi, võim võidelda ebaõigluse ja rõhumise vastu, musklite ja mõistuse võim, ning armastuse võim. Suuremal või vähemal määral tunnetavad kõik mehed neid võimu tähendusi.

Võimul on enesestmõistetavalt ka negatiivsemaid ilminguid. Mehed on hakanud nägema võimu kui võimet kehtestada võimu teiste inimeste ja enda tõrksate tunnete üle. See tähendab meid ümbritsevate materiaalsete ressursside kontrollimist. Selline arusaam võimust haakub Macphersoni kirjeldatuga, kuna selgub, et hierarhial ja ebavõrdsusel põhinevates ühiskondades ei saa kõik inimesed võrdsel määral oma võimeid kasutada ja arendada. Sul on võimu, kui sa saad inimestevahelisi erinevusi enda kasuks ära kasutada. Mulle tundub, et mul on võimu ainult siis, kui mul on ligipääs rohkematele ressurssidele kui sinul. Võimu nähakse kui võimu millegi või kellegi üle.

Kuigi me kõik kogeme võimu erinevatel viisidel, millest mõned pühitsevad elu ja mitmekesisust ning teised sõltuvad kontrollist ja valitsemisest, ei ole need kaks kogemise tüüpi meeste silmis võrdsed, kuna viimane tüüp on meie maailmas valitsevaks võimukontseptsiooniks. Võimu samastamine domineerimise ja kontrolliga on määratlus, mis on aja jooksul esile kerkinud ühiskondades, mille elukorralduses on kesksed mitmesugused jaotused: ühel klassil on kontroll majanduslike ressursside ja poliitika üle, täiskasvanud kontrollivad lapsi, inimesed püüavad kontrollida loodust, mehed valitsevad naiste üle ning paljudes maades on ühel etnilisel, rassilisel või religioosel või seksuaalsel orientatsioonil põhineval grupil kontroll teiste üle. Kõigis neis ühiskondades on siiski üks ühine joon – neid kõiki valitsevad mehed. Mehelikkuse samastamine võimuga arenes sajandite jooksul. See vastas meeste domineerimisele naiste üle tegelikus elus ja meeste naistest suuremale väärtustamisele, ning omakorda õigustas seda.

Üksikindiviididena omandavad mehed selle kui oma arenevate isiksuste osa, kuna taolisse ellu sündinuna õpimegi me kogema oma võimu kui võimet teostada kontrolli. Sel viisil õpivad mehed võimu heaks kiitma ja teostama, kuna see annab meile privileege ja eeliseid, mida naised ja lapsed tavaliselt ei naudi. Võimu allikas on meid ümbritsevas ühiskonnas, kuid me õpime neid õigusi kasutama enda omadena. See on sotsiaalse võimu diskursus, kuid meeste kollektiivne võim ei tugine ainuüksi põlvkondi ületavatele ja abstraktsetele võimuinstitutsioonidele ja –struktuuridele, vaid ka neile viisidele, kuidas me

⁸ *Cracking the Armour: Power, Pain, and the Lives of Men* (Toronto: Viking Canada, 1993).

⁹ C.B. Macpherson, *Democratic Theory* (London: Oxford University Press, 1973).

omandame, individualiseerime ning hakkame kehastama ja taaslooma meeste võimu institutsioone, struktuure ja mõistelisi kogumeid.

Ühiskonna sooline kujundamine

Võimu omandamise viis on aluseks vasturääkivatele suhetele selle võimuga.¹⁰ Seda protsessi vaatlev kõige olulisem tööde kogum kuulub paradoksaalselt ühele 20. sajandi kõige kuulsamale intellektuaalsele patriarhiale, Sigmund Freudile. Hoolimata oma haletsusväärsetest seksistlikest uskumustest ja segadusest naiste seksuaalsuse suhtes identifitseeris ta need psühholoogilised protsessid ja struktuurid, mille kaudu sugu luuakse. Olulise panuse meie arusaamadesse soo individuaalse omandamise protsessidest on andnud Nancy Chodorow, Dorothy Dinnersteini ja Jessica Benjamini tööd ning erinevas mõttes Gad Horowitzi psühhoanalüütilised kirjutised.¹¹

“Normaalse” mehelikkusega individuaalsete isiksuste arenemine on patriarhaalsete peresuhte sees toimuv sotsiaalne protsess.¹² Sotsiaalse soo loomise võimalus peitub kahes bioloogilises tõsiasjas: inimlike tungide paindlikkuses ja laste pikas sõltuvusperioodis. Sotsiaalne protsess saab sellel bioloogilisel ehitisel tööle hakata lihtsal põhjusel, et sõltuvusperiood elatakse üle ühiskonnas. Erinevate perekonnavormide raames pakub iga ühiskond hoolitsevat keskkonda, milles armastus ja igatsus, toetus ja pettumus saavad vahenditeks soolise psüühika arenemises. Perekond vajutab isikupärase templi ühiskonna liigitustele, väärtustele, ideaalidele ja uskumustele, milles inimese bioloogiline sugu on enesemääratluse ja elu põhialuseks. Perekond võtab abstraktsed ideaalid ja muudab need armastuse ja viha aineks. Kuna nii tuumik- kui laiendatud perekonnas on naiselikkus esindatud ema (või emakujude) kaudu ja mehelikkus isa (või isakujude) kaudu, siis võtavad komplitseeritud arusaamad lihast ja verest kuju – enam ei räägi me patriarhaadist ja seksismist, mehelikkusest ja naiselikkusest abstraktsete kategooriatena. Ma räägin sinu emast ja isast, sinu õdedest ja vendadest, sinu kodust, suguvõsast ja perekonnast.¹³

Juba viie- või kuueaastasena, enne, kui oleme maailmast kuigivõrd teadlikud, on meie sooliste isiksuste ehitustalad kindlalt paigas. Sellele skeletile ehitame me täiskasvanut sedamööda, kuidas me õpime ellu jääma ja, heal juhul, edenema patriarhaalsete realsuste ahelas, mis hõlmab koole, religioosseid asutusi, meediat ja töömaailma.

Sooliste suhete omandamine on meie isiksuste ehitusplokiks – see omandamine tähendab sugupoole individuaalset väljatöötamist ja meie endi järgnevaid panuseid institutsioonide ja sotsiaalsete struktuuride täiendamiseks ja kohandamiseks viisil, mis teadlikult või ebateadlikult säilitab patriarhaalseid süsteeme. See protsess kogu oma kõikehõlmavuses võetuna moodustab selle, mida ma kutsun ühiskonna sooliseks kujundamiseks. See ei ole lineaarne protsess nii üksikindiviidide mitmekordsete identiteetide kui nende keerukate viiside tõttu, kuidas me kõik kehastame nii võimu kui võimutust – mis on meie soo, rassi, klassi, seksuaalse orientatsiooni, rahvuse, religiooni,

¹⁰ Kuigi ma viitan siin meeste vasturääkivatele suhetele meheliku võimuga, võiks paralleelselt võtta arutluse alla naiste suhte meeste võimu ja iseendi individuaalsesse, perekondlikku ja sotsiaalsesse võimu ja võimutusse.

¹¹ Vt. Nancy Chodorow, *The Reproduction of Mothering* (Berkeley: University of California, 1978); Dorothy Dinnerstein, *The Mermaid and the Minotaur* (New York: Harper Colophon, 1977); Jessica Benjamin, *The Bonds of Love* (New York: Random House, 1988); Gad Horowitz, *Repression. Basic and Surplus Repression in Psychoanalytic Theory* (Toronto: University of Toronto Press, 1977).

¹² See lõik põhineb Kaufmani tekstidel *Cracking the Armour* op.cit. ja “The Construction of Masculinity and the Triad of Men’s Violence” kogumikus *Beyond Patriarchy* op.cit.

¹³ Ma ei eelda, et suhete ja konfliktide loomus on perekonnast perekonda sama või isegi, et “perekond” kui selline kõigis ühiskondades olemas on. Vt. M. Barrett ja M. McIntoch, *The Anti-Social Family*, op.cit.

intellektuaalsete ja füüsiliste võimete ja lihtsalt juhuse tulemuseks. Kuigi soolised ideaalid on hegemooniliste mehelikkuse ja naiselikkuse tüüpidega olemas ning sooline võim on sotsiaalne tegelikkus, kui me elame heterogeensetes ühiskondades, maadleb igauks meist tihti vastuoluliste survete, nõuete ja võimalustega.

Arusaam ühiskonna soolisest kujundamisest viitab sellele, et on olemas aktiivne protsess, mis loob ja taasloob sugu. See protsess võib meie elu erinevatel aegadel jätkuda eriliste ülesannete kaudu, võimaldades meil reageerida soolise võimu muutuvatele suhetele. Sugu ei ole midagi jäika, milleks me muutume, vaid on jätkuva vastastikuse mõjutamise vorm ümbritseva maailma struktuuridega.

Minu mehelikkus on köidik, patriarhaalse maailma liim, miski, mis muudab selle maailma minu omaks, tehes selle elamise jaoks rohkem või vähem mõnusaks kohaks. Ühteliitumisel minu klassile, rassile, rahvusele, ajastule, seksuaalsele orientatsioonile ja religioonile vastava valitseva mehelikkuse vormiga omandasin reaalseid hüvesid ja isikliku eneseväarikustunde. Hetkest, mil ma alateadlikult mõistsin, et ei eksisteeri mitte ainult kaks sugu, vaid neil on ka sotsiaalne tähendus, sai sugu mu eneseväarikuse mõõdupuuks. Noorukina lubati mulle kujuteldavat kergendust varase lapsepõlve võimutusest, kuna ma mõistsin alateadlikult, et olen sotsiaalset võimu omava inimkonna poole osa. Mu võime ühte liita mitte ainult neid rolle, vaid ka hoida kindlalt kinni sellest võimust – isegi kui see alguses eksisteeris vaid mu kujutluses – oli osa mu isiksuse arengust.

Hind

Täpsemalt öeldes on hegemooniliste (ja kõige allutatumate) mehelikkuse tüüpide omandamine protsess, milles mehed peavad alla suruma terve rea tundeid, vajadusi ja võimalusi, nagu hoolitsus, vastuvõtlikkus, empaatia ja kaastunne, mida kogetakse mehelikkuse võimuga vastuolus olevatena. Need tunded ja vajadused ei kao, neid lihtsalt hoitakse kontrolli all või ei lubata neil meie elus nii täielikku rolli mängida, kui oleks tervislik meile endile ja neile, kes meid ümbritsevad. Me jahutame neid tundeid, kuna nad võiksid piirata meie võimet ja soovi kontrollida ennast ja valitseda teisi meie ümber, kelle armastusest ja sõprusest me sõltume. Me surume neid alla, kuna nad seostuvad naiselikkusega, mille me oleme oma mehelikkuse otsingute osana tagasi lükanud.

Mehed teevad paljusid asju, et saada sellist võimu, mida me mehelikkusega seostame – me peame teostama ja säilitama kontrolli. Me peame vallutama, olema tipus ja väljakutseid esitama. Me peame muretsema elatist ja saavutama. Vahepeal õpime me oma tundeid tagasi tõrjuma, emotsioone peitma ja vajadusi alla suruma.

Milline võim ka ei seostuks valitsevate mehelikkuse tüüpidega, võivad need samas olla tohutu valu allikaks. Kuna need kujutelmad on lõpuks vaid lapsepõlve kõikvõimsuse pildid, siis on nad kättesaamatud. Pealispindset näivust kõrvale jättes ei ole ükski mees täielikult võimeline elama nende ideaalide ja kujutelmade kohaselt. Me kõik jätkame rea vajaduste ja tunnete kogemist, mida peetakse mehelikkusega vastuolus olevaks. Sellised elamused muutuvad tohutu hirmu allikaks. Meie ühiskonnas kogetakse seda hirmu homofoobia või, teisiti väljendades, homofoobia on vahendiks, mis samaaegselt edastab ja leevendab hirmu.

Sellisel hirmul ja valul on vistseraalsed, emotsionaalsed ja intellektuaalsed mõõtmed – kuigi ükski neist mõõtmetest ei pruugi tingimata olla teadlik – ning mida rohkem me oleme hirmu vangid, seda enam on meil vaja teostada võimu, mida me meestena endale lubame. Teiste sõnadega, mehed ei kasuta patriarhaalset võimu mitte ainult sellepärast, et me lõikame sellest käegakatsutavaid hüvesid. Võimu maksmapanek on samas vastus

hirmule ja haavadele, mida oleme saanud võimu otsingul. Paradoksaalselt saavad mehed haavata selsamal moel, mille kaudu me oleme õppinud oma võimu rakendama ja teostama.

Mehe valu võib olla sügavale maetud, olles vaevalt sosin ta südames või tulvates igast poorist. Valu võib olla 20, 30 või 60 aastat varem juhtunud asjade või suhtumiste või vajaduste mõjul saadud püsiv jälg. Valu, ükskõik missugune see on, põhjustab hirmu, kuna see tähendab, et ei olda mees, mis ühiskonnas, kus on segi aetud sotsiaalne ja bioloogiline sugu, tähendab, et ei olda meessoost. See tähendab võimu kaotamist ja meie isiksuste ehitustalade lahti rebimist. Hirm tuleb maha suruda, kuna ta on iseenesest vastuolulul valitseva mehelikkusega.

Kummaline meeste püüdluste juures emotsioone alla suruda, nagu iga mehi tundev naine võib meile öelda, on tõsiasi, et see viib mitte väiksema, vaid hoopis suurema emotsionaalse sõltuvuseni. Kaotades tee paljude inimlike vajaduste ja võimete juurde ning tõkestades oma vajadust hoolimise ja hoolitsuse järele, kaotavad mehed oma emotsionaalse tervemõistuslikkuse ja võime enese eest hoolitseda. Vastamata, tundmatud ja ootamatud tunded ja vajadused ei kao kuskile, vaid paiskuvad meie ellu tööl, maanteel, baaris või kodus. Needsamad emotsioonid ja tunded, mida me oleme püüdnud alla suruda, saavutavad meie üle kummalise mõjuvõimu. Pole tähtis, kui rahulikud ja vaoshoitud need emotsioonid on, nad valitsevad meid. Ma pean silmas meest, kes tunneb oma võimutust ja peksab seetõttu oma naist kontrollimatu raevuga. Ma jalutan baari ja näen kaht meest teineteist joovalt kallistamas, kumbki neist võimeline kiindumust väljendama ainult purujoobnuna. Ma loen teismelistest poistest, kes lähevad välja geisid peksma, ja meestest, kes pööravad oma jõuetustunde raevuks mustade, juutide või mõne muu sobiva patuoina vastu.

Teisel juhul võivad mehed suunata oma peidetud valu enda vastu: enesevihkamisena, eneseväarikuse langemisena, füüsilise haigusena, ebakindlusena või sõltuvusena. Mõnikord on see seotud eelpool nimetatud probleemidega. Intervjuudes vägistajate ja peksjatega ilmneb tihti mitte ainult naiste põlgamine, vaid veelgi sügavam viha ja põlgus enese suhtes. Võimetuna taluma ennast, kallavad nad oma viha välja teistele, tõenäoliselt selleks, et sundida sarnaseid tundeid peale sellele, kes on sotsiaalselt vastuvõetav märklaud, et kogeda hetkelist võimu- ja kontrollitunnet.¹⁴ Me võime seda käsitleda meeste valu jõulise küljena. Me võiksime selle kõrvale tõrjuda või nähtamatuks muuta, kuid nii toimides muudaksime selle veelgi tungivamaks. Valutunde mahakriipsutamine on veel üheks viisiks öelda, et mehed õpivad raudrüüd kandma, s.t. säilitama emotsionaalset barjääri end ümbritsevate inimeste suhtes, selleks et jätkata võitlemist ja võitmist. Feministliku psühhoanalüüsi poolt käsitletud läbitungimatud egobarjäärid ühtaegu kaitsevad mehi ja hoiavad meid meie eneste poolt loodud vanglas.

Võim, võõrandumine ja rõhumine

Meeste valu ja meie võimu teostamise viis ei ole lihtsalt meie praeguse ühiskonna soolise korralduse sümptomiteks. Koos kujundavad nad mehelikkuse mõistet, sest mehelikkus on muutunud võõrandumise vormiks. Meeste võõrandumine on meie endi emotsioonide, tunnete, vajaduste ning meis peituva inimlike sidemete ja hoolitsemise potentsiaali mittetundmine. Meie võõrandumine tuleneb ka meie distantsist naiste suhtes ning eemalehoidmisest ja eraldatusest teiste meeste suhtes. Oma raamatus *Gender of Oppression (Rõhuv sugu)* osutab Jeff Hearn, et see, mida me peame mehelikkuseks, on meie võimu ja võõrandumise kombineerumise tulemus. Meie võõrandumine suurendab üksildast

¹⁴ Vt. näiteks aruandeid: Sylvia Levine ja Joseph Koenig (eds.), *Why Men Rape* (Toronto: Macmillan of Canada, 1980) ja Timothy Beneke, *Men on Rape* (New York: St. Martin's, 1982).

võimupüüdlust ja rõhutab meie uskumust, et võim nõuab võimet olla eraldiseisev ja eemalehoiduv.¹⁵

Meeste võõrandumine ja distantseeritus naistest ja teistest meestest võtab kummalisi ja üsna vastuolulisi vorme. Robert Bly ja teised mütopoeetilise meesliikumise teoreetikud on seletanud paljut isa kaotamisega ja paljude meeste eemalehoidmisega oma isast (vähemalt Põhja-Ameerika valitsevates kultuurides). Osa nende jutu mõttest on õige ja lihtsalt kinnitab viimase paari kümnendi jooksul tehtud tähtsat uurimistööd isade ja isaduse probleemide ümber.¹⁶ Siiski puudub nende arutluses feministlikule psühhoanalüüsile omane rikkus ja sügavus, mis peab keskseks küsimuseks meeste puudumist enamikest vanemlikest ja hoolitsemisülesannetest. See tähendab, et väikeste poiste poolt omaks võetud mehelikkus põhineb pigem kaugusel, eraldatusel ja fantaasiakujutelmadel mehelikkusest kui sellisel üksiolemisel ja eraldamatusel, mis iseloomustab varaseid ema-lapse suhteid.

Kaugust teistest meestest rõhutab, vähemalt paljudes kaasaegsetes heteroseksuaalsete meeste kultuurides, emotsionaalne distantseeritus teiste meeste suhtes, mis hakkab arenema noorukieas. Meestel võivad olla semud, kambajõmmid, töökaaslased ja sõbrad, aga harva saavutavad nad sellise usalduse ja läheduse taseme, mida naudivad paljud naised. Meie sõpruse kogemust piirab mehelikuks normiks muutunud vähendatud empaatiavõime.¹⁷ Tulemuseks on paradoks, et enamus heteroseksuaalseid mehi (ja isegi paljud gei-mehed) Põhja-Ameerika valitsevas kultuuris on äärmiselt eraldatud teistest meestest. Tegelikult, nagu ma olen väitnud mujal, on paljud mehi siduvad institutsioonid – klubid, spordisündmused, kaardimängud, riietusruumid, töökohad, professionaalsed ja religioossed hierarhiad – turvalisuse pakkumise vahenditeks eraldatud meestele, kes vajavad enesekinnitust ja ühist alust teiste meestega, et kollektiivselt teostada oma võimu.¹⁸ Selline eraldatus tähendab, et iga mees võib jääda kurdiks oma sisemisele kahtlusele selles suhtes, kas ta vastab mehelikkuse nõuetele – neid sisemisi kahtlusi kogevad samahästi kui kõik mehed noorukitena ja hiljem teadlikult või ebateadlikult täiskasvanutena. Kummalisel kombel on see eraldatus patriarhaadi säilitamise võtmeks. See suurendab rohkem või vähem tõenäosust, et kõik mehed mängivad kokku patriarhaadiga – selle mitmesuguste müütide ja reaalsustega –, kuna nende endi kahtlused ja segadustunne jäävad varjatuks.

Mitte ainult teistest meestest ei jää enamus mehi, ning kindlasti enamus heteroseksuaalseid mehi, kaueks, vaid ka naistest. Võtmeteguriks on veel üks oluline feministliku psühhoanalüüsi arusaam – poiste eraldamine oma emadest või emakujudest tähendab rohkem või vähem läbitungimatute egobarjääride püstitamist ning naiste ja naiselikkusega seostuvate asjade suhtes vahetegemise, erinevuse ja vastandlikkuse kinnitamist. Poisid suruvad teadlikult ja ebateadlikult maha ema/naiste/naiselikkusega seostuvaid omadusi ja võimalusi. Seega eksivad Bly ja mütopoeetilised teoreetikud, kui nad väidavad, et kaasaegsete meeste (nende all tunduvad nad silmas pidavat Põhja-Ameerika

¹⁵ Jeff Hearn, *The Gender of Oppression* (Brighton, UK: Wheatsheaf, 1987).

¹⁶ Arvukatest allikatest isaduse kohta vt. Michael E. Lamb, (ed.), *The Role of the Father in Child Development* (New York: John Wiley, 1981); Stanley H. Cath, Alan R. Gurwitt ja John Munder Ross, *Father and Child* (Boston: Little, Brown, 1982). Lisaks vt. Michael W. Yogman, James Cooley ja Daniel Kindlon, "Fathers, Infants, Toddlers: Developing Relationship" Phyllis Bronsteini ja Carolyn Pape Cowani raamatus *Fatherhood Today* (New York: John Wiley, 1988) ja Kyle D. Pruett, "Infants of Primary Nurturing Fathers" ajakirjas *The Psychoanalytic Study of the Child*, vol. 38, 1983; erineva lähenemise kohta vt. Samuel Osherson, *Finding Our Fathers* (New York, Free Press, 1986).

¹⁷ Lillian Rubin, *Intimate Strangers* (New York. Harper Colophon, 1984). Vt. ka Peter M. Nardi, (ed.), *Men's Friendships* (Newbury Park. Sage, 1992).

¹⁸ Kaufman, *Cracking the Armour*, op.cit.

keskklassi noori või keskealisi valgeid heteroseksuaalseid linnastunud mehi) keskseks probleemiks on nende feminiseerumine. Nagu ülalpool vihjatud, on probleemiks naistega seostuvate joonte ja võimaluste massiline summutamine ja allasurumine.¹⁹

Need tegurid osutavad soolise identiteedi, soolise kujunemise ja sooliste suhete keerukusele. Ilmneb, et me vajame analüüsivorme, mis võtavad arvesse üksikisikute ja neile kasu toovate võimustruktuuride vasturääkivaid suhteid. Valitseb kummaline olukord, kus meeste vägagi reaalne võim ja privileegid maailmas sõltuvad mitte ainult sellest võimust, vaid ka võõrandumise ja võimutuse kogemusest, mis juurduvad lapsepõlve elamustes, kuid tugevnevad erineval viisil nooruki- ja täiskasvanueas. Neist kogemustest omakorda saab individuaalsel tasandil (lisaks ilmsele ja käegakatsutavale kasule) meeste võimuteostamise viiside ja struktuuride taasloomise ja ülistamise ergutus.

Kuid nagu me juba oleme näinud, ei ole ühtainsat mehelikkust ega üht mehena olemise kogemust. Erinevate meeste kogemused, nende tegelik võim ja privileegid maailmas põhinevad real ühiskondlikel positsioonidel ja suhetel. Vaese valge mehe sotsiaalne võim erineb rikka omast, töölisklassi musta mehe võim töölisklassi valge mehe omast, homoseksuaalse mehe võim biseksuaalse mehe omast ja see omakorda heteroseksuaalse mehe omast, Etioopias elava juudi mehe võim Iisraelis elava juudi mehe omast, teismelise poisi võim täiskasvanu omast. Iga grupi siseselt on meestel tavaliselt sama grupi naistest rohkem privileege ja võimu, kuid ühiskonnas tervikuna pole asjad alati nii lihtsad.

Esilekerkinud arutlused sool, rassil, klassil ja seksuaalsel orientatsioonil põhineva rõhumise seostest on ainult üheks probleemi keerukuse peegelduseks. Need diskussioonid on uue põlvkonna feministliku analüüsi ja praktika arengus väga tõsised. Kahjuks esineb tihti tendentsi liita kokku erinevad rõhumise kategooriad, nagu oleksid need eraldi üksused. Mõnikord kasutatakse selliseid arvestusi otsustamiseks, kes on oletatavalt kõige enam rõhutud. Probleem võib muutuda absurdseks kahel lihtsal põhjusel: esiteks on võimatu määrata rõhumiskogemuste kogust, teiseks ei ole rõhumise allikad eraldatud üksused. Lõppude lõpuks mõelgem töötule mustale töölisklassi gei-mehele. Me võime öelda, et seda meest ekspluateeritakse kui töölisklassi meest, rõhutakse kui gei-meest, rõhutakse musta mehena kui rassismi ohvrit ja kuna ta on töötu, siis ta kannatab kohutavalt, kuid me ei saa öelda, et teda rõhutakse *kui meest*. Loomulikult ei rõhuta teda kui meest, kuid mulle teeb muret see pigem akadeemiline vahetegemine, kuna ükski tema kirjeldamiseks kasutatud tunnustest ei ole täielikult eristatav teistest. Lõppude lõpuks on tema individuaalne mehena olemise tunnetus, tema mehelikkus osaliselt nende teiste tegurite saaduseks. “Mees” muutub samavõrra omadussõnaks, mis teisendab “musta”, “töölisklassi”, “töötut” ja “geid”, kui need omakorda teisendavad sõna “mees”. Meie elu, meie mõistus, meie kehad ei ole lihtsalt jagatud viisil, mis võimaldaks lahutada meie eksistentsi erinevaid kategooriaid. Mehe kogemused, enesemääratlus(ed) ja asend võimuhierarhias on korruga määratletud mitmete tegurite poolt. Veelgi enam, kuna mehelikkuste tüübid tähistavad ka meestevahelisi võimusuhteid, mitte ainult meeste ja naiste vahelisi võimusuhteid, siis mees, kel on valitsevas ühiskonnas vähe sotsiaalset võimu, kelle mehelikkus ei ole üks hegemoonilistest teisenditest, kes on tohutu sotsiaalse rõhumise ohver, võib samas omada tohutut võimu omaenda miljões ja ümbruskonnas, silm silma vastas oma klassi või sotsiaalse grupi naistega või teiste meestega, nagu näiteks koolihoovi türann või linnanoorte jõugu liige, kellel kindlasti ei ole struktuurilist võimu ühiskonnas tervikuna.

¹⁹ Mütöpoetilist raamistikku on pikemalt käsitletud Michael Kimmel ja Michael Kaufman käesoleva kogumiku (*Theorizing Masculinities*. Thousand Oaks, Sage, 1994) 14. peatükis.

Kogu meie rõhumise keel vajab üle vaatamist, kuna see põhineb lihtsustavatel binaarsetel vastandustel, identiteedi ja sotsiaalse positsiooni alahindaval võrdsustamisel ja unifokaalsel arusaamal isiksusest. Meie jaoks on tähtis mitte eitada, et meestel grupina on sotsiaalne võim või isegi, et alagruppide siseselt kalduvad mehed omama märgatavat võimu, vaid pigem märkida, et meeste hulgas on erinevat tüüpi struktuurilist võimu ja võimutust. Samamoodi on tähtis mitte eitada naiste kui sotsiaalse grupi struktuurilist ja individuaalset rõhumist. Pigem tuleks tunnustada, et võimu ebavõrdsuste liigendatud süsteemi, võimu tegelike ja eeldatavate hüvede ning inimese enda võimusuhete kogemuse vahel ei ole otsest suhet.

Mehed ja feminism

Meeste vasturääkivate võimukogemuste analüüs annab meile kasuliku sissevaate meeste ja feminismi võimalikku suhtesse. Võrdsustamise võimuküsimuses pole midagi uut ja tõepoolest, meeste võim ja eelised on neile väga heaks põhjuseks võidelda isiklikult ja kollektiivselt feminismi vastu.

Kuid me teame, et üha suurem arv mehi on muutunud feminismi suhtes osavõtlikuks (sisuliselt, kui mitte alati nimeliselt) ning on omaks võtnud feministliku teooria ja liikumise (kuigi jälle tihedamini teoorias kui praktikas). Meestepoolsel feminismi heakskiidul on erinevaid põhjuseid. Selleks võib olla raev ebavõrdsuse üle; see võib tuleneda partneri, perekonnaliikme või sõbra mõjutusest; selleks võib olla isiklik ebaõigluse tunnetamine teiste meeste poolt või jagatud rõhumisetunne, näiteks oma seksuaalse orientatsiooni tõttu; või süütunne privileegide tõttu, mida mehena nauditakse; või õudustunne meeste vägivalda üle; või puhas süüdistus.

Kuigi enamused Põhja-Ameerika meestest ei määratle end profeministidena, elab suur enamused mehi Kanadas ja kaalukas protsent mehi Ameerika Ühendriikides kaasa paljudele feministide poolt tõstatatud teemadele. Nagu teada, ei pruugi sellise osavõtlikkusega kaasneda alati käitumise muutused, aga arusaamad on üha enam muutumas ja mõnel juhul on käitumine hakanud neile järele jõudma.

Kuidas me seletame feminismi ja naiste vabastusliikumist (kui kasutada terminit, mis 70-ndate lõpul kiirustades hüljati) toetavate meeste arvu suurenemist? Kui mõni harv heidik või pildirüüstaja välja arvata, on ajaloos vähe näiteid selle kohta, et märkimisväärne arv valitsevast grupist oleks toetanud nende vabastamist, kelle üle nad ise valitsesid ja kelle allutusest kasu lõikasid.

Üheks vastuseks on praeguse feministliku laine – millised ka poleks selle nõrkused ja selle vastu suunatud tagasilöögid – massiline mõju viimase kahe ja poole kümnendi jooksul. Lisaks paljudele naistele, kes siiani olid toetanud *status quo* säilitamist, mõistab nüüd ka suur hulk mehi, et tuul on pöördunud ja, meeldigu see või mitte, maailm on muutumas. Naiste mäss patriarhaadi vastu kätkeb endas lubadust lõpetada patriarhaat. Kuigi oma mitmetes sotsiaalsetes ja majanduslikes vormides on patriarhaadil siiani märkimisväärselt püsiv võim, osutub ometi üha suurem hulk tema sotsiaalsetest, poliitilistest, majanduslikest ja emotsionaalsetest struktuuridest kõlbmatuks. Mõned mehed kaitsevad järelväena olemasolevat, sellal kui teised astuvad katsetavalt või kindlalt muutuse suunas.

See seletus meestepoolsele muutuste toetamisele hõlmab ainult osa tervikpildist. Vasturääkivate võimukogemuste olemasolu osutab sellele, et meestepoolsele feminismi tunnustamisele on laiem alus kui ainult muutustevooluga kaasa ujumine.

Feminismi tõus on nihutanud paigast tasakaalu meeste võimu ja meeste valu vahel. Ühiskondades ja ajastutel, kus meeste sotsiaalsele võimule peaaegu ei esitatud väljakutseid, kaalus meeste võim sedavõrd üles meeste valu, et valu olemasolu võis jääda täielikult varjatuks või isegi olematuks. Kui sa kamandad teisi, esitad väljakutseid ja oled peaaegu jumal, siis ei jää palju ruumi valu jaoks, vähemalt selle valu jaoks, mis näib olevat seotud mehelikkuse praktikatega. Kuid kaasaegse feminismi tõusuga on tasakaalupunkt meeste võimu ja meeste valu vahel kiirelt nihkunud. Seda eriti kultuurides, kus meeste võimu määratlus oli juba eemaldunud tihedast kontrollist kodu üle ja kindlast ainuõigusest töö valdkonnas.²⁰

Kuna meeste võimule esitatakse väljakutseid, siis on seniseid kompensatsioone, autasusid või eluaegset valu kõrvalejuhtimist pidevalt vähendatud või vähemalt kahtluse alla seatud. Samal ajal, kui naiste rõhumise kohta hakatakse küsimusi esitama, muutuvad selle rõhumise mitmed vormid probleemideks meestele. Meeste isiklikud sooga seotud valu ja rahutuse kogemused on leidnud üha enam avaldamist ning hakanud saavutama ühiskondlikku kuuldavust ja väljendust väga erinevates vormides, kaasa arvatud meesliikumise erinevad harud – tagurlikest antifeministidest Bly-tüüpi mütopoeetilise liikumise või profeministlike meeste organiseerumiseni.

Teiste sõnadega, kui sugu on seotud võimuga, siis meeste ja naiste vaheliste ning erinevate meeste gruppide (nagu hetero- ja homoseksuaalsed mehed) vaheliste tegelike võimuhete nihkuma hakates peavad hakkama muutuma ka meie soolised kogemused ja meie soolised definitsioonid. Ühiskonna sooline kujundamine on käimasolev protsess ning sisaldab endas jätkuvat ümbersõnastamist ja murrangut.

Suurenev toetus ja kangastuvad püüused

Feminismi omaksvõtmine meeste poolt ei ole üllataval kombel täiesti uus. Nagu väidab Michael Kimmel oma taiplikus sissejuhatuses raamatule *Against the Tide: Profeminist Men in the United States 1796–1990. A Documentary History (Vastuvoolu. Profeministlikud mehed Ameerika Ühendriikides 1796–1990. Dokumentaaljalugu)*, on profeministlikud mehed kahe sajandi jooksul moodustanud väikese, kuid püsiva liini Ameerika Ühendriikide sotsiaal-poliitilisel laval.²¹

Praeguse olukorra muudab erinevaks see, et meeste hulgas on profeminism (või vähemalt feministliku kriitika ja feministlike poliitiliste ettevõtmiste mõnede külgede heakskiitmine) saavutamas selliseid laialtlevinud mõtteid. Arusaamad, mida meeste ja paljude naiste poolt alles 25 aastat tagasi peaaegu üksmeelselt liialduseks peeti, on nüüd laialdaselt seaduspärased. Samas pole mõtet läbitud arengut kirjeldades liialdada, paljud inimesed jäävad kõigutamatult propatriarhaalseteks ja enamus institutsioonidest meeste poolt valitsetavateks. Kuid muutused on nähtavad. Naiste ja meeste võrdõiguslikkust toetavad meetmed on laialt levinud, paljud meeste kontrolli all olevad ühiskondlikud asutused – hariduses, humanitaarteadustes, professionaalsetel ametialadel, poliitikas ja religioonis – teevad läbi soolise integratsiooni protsessi, olgugi et enamasti on lisaks jätkuvalle survele vaja ka naiste kohanemist maskulinistliku töökultuuriga. Mitmetes maades on abordiõigusi pooldavate meeste protsent võrdne naiste omaga või isegi ületab naistepoolset toetust. Meeste juhitud valitsused on heaks kiitnud vajaduse võtta vastu

²⁰ Paeluv aruanne totaalset patriarhaalsest kontrollist kodus on Naguib Mahlouz'i raamat 1956. aastast *Palace Walk* (New York: Anchor Books, 1990).

²¹ Michael Kimmel ja Tom Mosmiller, (eds.), *Against the Tide: Profeminist Men in United States 1776-1990. A Documentary History* (Boston: Beacon, 1992).

seadusi, mis kuuluvad feministlikkusse tegevuskavasse. (Üks dramaatilisemaid juhtumeid oli Kanadas 1992.a., kui konservatiivse partei juhitud valitsus kujundas täielikult ümber vägistamist puudutava seaduse, pärast naiste rühmadega konsulteerimist. Uus seadus nentis, et kõik seksuaalsuhted peavad rajanema sõnaselgel vastastikusel nõusolekul, nii et “ei tähendab ei” ning vaid selgelt väljendatud ja vabatahtlik “jah” tähendab jah. Kanada juhtumi puhul tuleb silmas pida, kuidas feministlikud organisatsioonid nõudsid kindlalt oma kohalolekut – ja nad võetigi võtmemängijatena vastu – nõupidamiste laua taga 1991. a. ja konstitutsioonilistel läbirääkimistel 1992. a.) Kõik need muutused olid naisliikumise tõsise töö ja mõjutamise tulemuseks; selline mõju meeste poolt kontrollitud institutsioonidele näitab aga meestepoolset suurenenud tunnustust vähemalt feminismi mõningate väljenduste suhtes, võetagu neid siis omaks vastu tahtmist või avasüli.

Nende meeste ja naiste jaoks, kes on huvitatud ühiskondlikust muutusest ja eelpool kirjeldatud muutuste kiirendamisest, jäävad püsima mõned tõsised probleemid: kuigi meeste sümpaatiad naiste võrdsuse idee suhtes kogu aeg suurenevad ning kuigi mõned institutsioonid on sunnitud naiste võrdõiguslikkust toetavaid meetmeid vastu võtma, jääb meeste tegelik käitumine siiski maha omaks võetud arvamustest. Kuigi paljud mehed võivad vastumeelselt või innustunult toetada pingutusi muutuse suunas, ei ole profeminism meeste hulgas enamikel juhtudel jõudnud massilise organiseerumiseni.

See toobki meid selle peatüki analüüsi tagamõtteni – meeste profeministliku organiseerumise teemani. Kaasaegse feminismi pidevalt laieneva mõju ergutusel on viimased kaks kümnendit näinud millegi ilmumist, mida parema väljendi puudumisel kutsutakse meesliikumiseks. Meesliikumises on olnud kaks peamist voolu.²² Üks on mütopoeetiline meesliikumine. Tõusnud silmapaistvalt esile 1980. aastate lõpul (eriti juurdepääsuga Robert Bly raamatule *Iron John*), on see tegelikult 1970. aastatesse dateeritava lähenemisviisi värskeim väljendus, mis keskendub mehena olemise valule ja hinnale või peaaegu saja aasta vanusele maskulinistlikule poliitikale, mis püüdis luua homosotsiaalset ruumi kui vastumürki meeste oletatavale feminiseerumisele.²³ Teine on olnud vähem silmatorkav profeministlik meesliikumine (mille hulka kuuluvaks loen enda tegevuse), mis on keskendunud meeste võimu ja privileegide sotsiaalsetele ja individuaalsetele väljendustele, kaasa arvatud meeste vägivalda probleemid.

Õnnetuseks on nende kahe meesliikumise tiiva valitsevad väljendused arenenud omaenda moonutuste, eripärade ja vigadega analüüsis ning tegevuses. Kumbki on püüdnud

²² Kolmas on antifeministlik ja äärmuslikult, häbematu misogüünne meesõiguslaste liikumine, mis selles artiklis meid ei puuduta.

²³ 1970. ja varaste 1980. raamatud ja artiklid selliste meeste poolt nagu Herb Goldberg ja Warren Farrell rääkisid meheliikuse surmavatest omadustest – eriti viisist, kuidas see on meeste jaoks surmav. 1990. lõpuks, kui Robert Bly *Iron John* jõudis bestsellerinimekirjade tippu, olid ähmased analüüsid kristalliseerunud laialdaseks Põhja-Ameerika liikumiseks eesotsas ajalehega Wingspan, meeste varjupaikadega, rühmitustega, trummiringidega, kohalike uudistelehtedega ja rea raamatutega, mida tuleb siiski leevendada. Sellel lähenemisel ja selle raames mõnes meesterühmas osalevate tuhandete meeste töö on mõned positiivsed ja potentsiaalselt edasiviivad küljed. Üheks on lihtne, kuid tähtis meeste valu tunnistamine, teiseks annab meeste osalemine meesterühmades ja meeste (tavaliselt, kuid mitte alati heteroseksuaalsete meeste) poolt tehtavates otsustes võimaluse murda nende eraldatust teistest meestest ja otsida ühiseid muutuseradu. Teiselt poolt, nagu Michael Kimmel ja mina pikemalt arutleme teisel selles väljaandes (*Theorizing Masculinities* op.cit.), selle liikumise teoreetiline raamistik niisama hästi kui eirab meeste sotsiaalset ja isiklikku võimu (ja selle seost valuga), eirab seda, mida me oleme kutsunud ema haavaks (järgides feministliku psühhoanalüüsi sissevaadet), katsub oma valdusse haarata pärismaalaste kultuuride segaputru ja tõmbab mehi eemale sotsiaalsetest (ja võibolla isiklikest) praktilistest tegevustest, mis vaidlustaksid patriarhaati. Minu tänusõnad Michaelile formuleeringu eest, kuidas maskulinistlik poliitika loob uut homosotsiaalset ruumi.

maadelda eeskätt ühe meeste elu küljega – profeministlik liikumine meeste võimuga ja mütopoeetiline meeste valuga. Seda tehes nad mitte ainult ei lähe mööda meeste kogemuste terviklikkusest meeste poolt valitsetavas ühiskonnas, vaid kaotavad silmist otsustava seose meeste võimu ja meeste valu vahel.²⁴

Profeministlik meesliikumine alustab selle tunnistamisest, et meestel on võim ja privileegid ühiskonnas, mida valitsevad mehed. Kuigi minu kindlaks veendumuseks on, et see peab olema meie lähtepunktiks, on see alles algus, kuna paljud teemad esitavad väljakutseid: kuidas panna mehi massiliselt ja aktiivselt toetama feminismi? Kuidas julgustada mehi aru saama, et toetus feminismile tähendab enam kui institutsionaalsete ja juriidiliste muutuste toetamist, et see nõuab isiklike muutusi nende endi elus? Kuidas ühendada võitlusi homofobia ja seksismi vastu ning kuidas praktikas mõistetavaks teha, et homofobia on peamine tegur misogüünia ja seksismi õhutamisel meeste seas?

Nende küsimuste hulgas on rida teoreetilisi, strateegilisi ja taktikalisi probleeme. Kui meie eesmärgiks pole mitte lihtsalt koguda akadeemilisi või poliitilisi väitluspunkte või saavutada hea enesetunne oma profeministliku mandaadi üle, vaid õlg õla kõrval naistega tegelikult ajaloo kulgu mõjutada, siis soovitaksin ma võtta neid küsimusi väga tõsiselt. Minu jaoks kerkivad sellest analüüsist esile mitmed asjad.

Kas mees oletab, et ta kõige pakilisem mure on töötada naiste võrdsuse ja patriarhaadi vaidlustamise suunas, homofobia vaidlustamise ning geide ja lesbide suhtes positiivse kultuuri julgustamise suunas või kõigi meeste elu parandamise suunas, siis meestena peab meie lähtepunktiks olema meeste võimu ja privilegeerituse keskse rolli ning selle võimu vaidlustamise vajaduse tunnistamine. Seda ei tule teha mitte ainult feminismi toetamiseks, vaid see tähendab ka tunnistamist, et selle võimu ühiskondlik ja isiklik konstrueerimine on meie ajastul meeste poolt tuntava ebamugavuse, segadustunde ja võõrandatuse allikaks ning samuti homofobia oluliseks lätteks.

Mida enam me mõistame, et enamikus patriarhaalsetes ühiskondades on mõni homofobia vorm meeste kogemustes keskne, et homofobia ja heteroseksism kujundavad kõikide meeste igapäevaseid kogemusi ning et sedalaadi homofobia on keskne seksismi kujundamisel, seda enam on meil võimalik välja töötada praktilisi meetmeid võrdsuse saavutamiseks. Põhja-Ameerika, Euroopa ja Austraalia profeministlik meesliikumine on pakkunud gei, hetero- ja biseksuaalsetele meestele ainulaadse võimaluse tulla kokku, töötada koos, tantsida koos. Siiski tundub mulle, et enamuse heteroseksuaalseid profeministlikke mehi ei pea homofobia vastu astumist esmatähtsaks või, isegi prioriteetide nimekirja kuuluvana, millekski, millel on nende elus keskne tähendus.²⁵

²⁴ Kuigi nende kahe tiiva määratlemine annab kasuliku arutlusvahendi, ei ole mingeid tugevaid ja selgeid piire nende kahe vahel. Hulk mehi (rohkem Kanadas kui Ameerika Ühendriikides), keda köidab Robert Bly ja mütopoeetiline liikumine, on osavõtlivad feminismi ja naiste nüüdisaegsete võitluste suhtes. Samal ajal huvitub enamuse profeministliku raamistiku poole tõmmatud mehi meeste elude muutmise eest. Mehed, eriti viimases kategoorias, on mures homofobia mõju pärast kõigile meestele.

²⁵ Üks töökaaslane, kes 1980. alguses luges Torontos kursust sotsiaalsest muutusest, rääkis mulle lemmikloo, mis puudutas paljude heteroseksuaalsete meeste tõrksust solidariseeruda homofobia avaliku vaidlustamise vajadusega. Ühel õhtul üliõpilasbaaris pärast loengut kurtis üks tudeng, miks ta küll ei elanud teisel ajastul. Oleks olnud tore elada 1930. lõpul, ütles ta, ja minna võitlema Hispaania revolutsiooni. Mu töökaaslane ütles: “Tead, kümnetes gei saunades olid eelmisel nädalal politseihaarangud ja peaaegu igal õhtul on olnud suured demonstratsioonid. Sa võiksid nendega ühineda.” Üliõpilane vaatas talle otsa ja ütles: “Aga ma ei ole gei,” millele mu kolleeg vastas: “Ma ei teadnudki, et sa oled hispaanlane.”

Homofobia osast “normaalse” mehelikkuse kujunemisel vt. Michael Kimmel, *Theorizing Masculinities*, op. cit. ja Kaufman, *Cracking the Armour*, op. cit. Veel vt. Suzanne Pharr, *Homophobia: A Weapon of Sexism* (Little Rock: Chardon Press, 1988).

Vasturääkivate võimukogemuste mõiste pakub analüütilise vahendi rassi, klassi ja rahvusküsimuste integreerimiseks profeministliku organiseerumise südamesse. See lubab meil osavõtlikult suhestuda meeste kogemuste ulatusega, mõista, et meeste võim on mittelineaarne, olles allutatud mitmekesistele sotsiaalsetele ja psühholoogilistele jõududele. Siit lähtuvad analüüsi- ja tegevusvormid võtavad arvesse, et iga meestegrupi käitumine on sageli erinevatesse võimuhierarhiatesse vasturääkiva sisenemise tulemus. Vasturääkivate võimukogemuste mõiste ei kinnita arusaama, et meie identiteedid ja kogemused meestena võiksid olla eraldatavad meie nahavärvil või klassitaustal põhinevatest identiteetidest ja kogemustest. Seetõttu on näiteks rassismi, antisemitismi ja klassiprivileegide vastu võitlemine kaasaegsete sugudevaheliste suhete teisendamise lahutamatuks osaks.

Me peame järgima naisliikumise eeskju, kinnitades mitte ainult isikliku ja ühiskondliku muutuse tähtsust, vaid ka nende omavahelist suhet. Meestena peame me juriidilisi ja sotsiaalseid muutusi kaitsma ja nende toetuseks organiseeruma, alates valikuvabadusest kuni lastehoiu-teenuste programmideni, alates uutest algatustest meeste vägivallale väljakutse esitamiseks kuni võrdõiguslikkust toetavate sammudeni meie töökohtadel. Me peame selliseid muutusi toetama ja neile kaasa aitama mitte ainult makropoliitika tasemel, vaid ka oma töökohtadel, ametiühingutes, kutsealastes ühendustes, kirikutes ja kogukondades. Me peame mõistma, et need pole lihtsalt “naiste asjad”, vaid teemad, mis puudutavad ja mõjutavad meid kõiki.

Selline töö ei sisalda mitte ainult naiste poolt organiseeritud kampaaniate sõnalist, rahalist ja organisatsioonilist toetamist, vaid nõuab meestelt kampaaniate organiseerimist meestele. Sellised jõupingutused nagu Valge Lindi Kampaania Kanadas²⁶ on otsustavad, murdmaks meeste vaikimist rea feministlike teemade suhtes, julgustamaks mehi nende muredega samastuma ning kasutamaks tulemuslikult ressursse, millele meestel on ebavõrdselt parem ligipääs. Neid pingutusi tuleks teostada koostöös naiste gruppidega ja nendega nõu pidades, austusega naiste juhtiva osa suhtes selles töös, nii et mehed ei hakkaks selles valdkonnas domineerima. Samas ei tohiks me tagasi pörkuda profeministlikke teemasid kui enda omi tõstatavate meeste tähtsusest – näiteks naistele suunatud vägivalda puhul on probleemi lahendamiseks vaja jõuda vägivaldsete meesteni – ning seksismi tõttu õnnestub meestel paremini jõuda teiste meesteni.

Ühiskondliku aktiivsusega samaaegselt peame me õppima oma käitumist hoolikalt uurima ja vaidlustama. See ei tähenda süütundes süüvimist ega nende nende profeministliku kogukonna meestega ühinemist, kellele meeldib olla rüütatud ebamugavustundes. Lõppude lõpuks on süü sügavalt konservatiivne, araks ja jõuetuks tegev tunne. Pigem tähendab see mõistmist, et meie panus ühiskondlikku muutusse jääb piiratuks, kui me jätkame naistega koos toimimist domineerimisest lähtudes; see jääb

²⁶ Valge Lindi Kampaania keskendub meeste vägivallale naiste vastu. Väike grupp meist algatas selle kampaania 1991. aasta lõpus ja nädal hiljem kandsid juba kümned tuhanded üle Kanada (sajad tuhanded aasta hiljem) nädal aega valget linti kui tütust, et nad “ei pane toime, ei anna andeks ega vaiki maha vägivalda naiste vastu”. Kampaanial, mille eesmärgiks oli murda meeste vaikimine ja koondada meeste energiat ja ressursse, on lai sotsiaalse ja poliitilise spektri toetus, ning see on hakanud levima ka teistesse maadesse. Kampaania kohta informatsiooni saamiseks palun kirjutage: The White Ribbon Campaign, 220 Yonge Street, Suite 104, Toronto, Canada MSB 2Y1Y või helistage: (416) 596-1513 või faksige: (416) 596-2359.

piiratuks, kui me ei vaidlusta aktiivselt homofobiat ja seksismi oma sõprade, töökaaslaste ja iseendi hulgas. Muutus jääb piiratuks, kui me ei hakka looma vahetuid tingimusi ühiskonna elu teiseks, eriti püüeldes võrdsuse poole kodutöodes ja laste eest hoolitsemises.

Isikliku muutuse eest võitlemine on võimalik ainult siis, kui me suudame murda oma eraldatuse teistest meestest, mida tunnevad kõige teravamalt heteromehed, aga ka geimehed. Lõppude lõpuks on mehana olemise tähenduse vaidlustamata eeldused koos sügavalt sees istuva ebakindlusega mehelikkuse kraadinõuetele vastamise suhtes praeguse patriarhaalse süsteemi hädavajalikeks tugeks ning ühtlasi peamiseks põhjuseks, miks me üha loome ja taasloome patriarhaadi poolt kujundatud isiksusi. Ühiskondliku aktiivsuse meetod on seega täielikult kokkusobiv meeste loodavate tugirühmadega – võibolla lausa nõuab neid. Sellised grupid võimaldavad meil näha meie individuaalset soolise kujunemise protsessi, seda, kuidas patriarhaalne süsteem on meid kõiki vorminud. See lubab meil uurida oma vasturääkivaid suhteid meeste võimuga. See laseb meil üle saada hirmust, mis takistab enamikku mehi suud puhtaks rääkimast ja seksismile ning homofobiale väljakutset esitamast. See võib meile anda uue ja erineva jõutunde.

Tehes seda kõike – tegutsedes avalikkuses, vaidlustades seksismi ja homofobiat, rassismi ja fanatismi oma igapäevaelus – ei tohi me eemalduda kaastunde poliitikast. See tähendab mitte kunagi jääda pimedaks nüüdisaegse patriarhaadi negatiivse mõju suhtes meeste endile, isegi kui meie raamistik käsitleb keskse probleemina naiste rõhumist. Tuleb näha homofobia negatiivset mõju kõigile meestele. Tuleb vältida süü ja süüdistamise keelt ning asendada see keelega, mis võtab vastutuse muutuse eest enda peale.

Kaastunde poliitika on võimalik ainult siis, kui me alustame bioloogilise ja sotsiaalse soo eristamisest. Kui patriarhaat ja tema sümptomid oleksid bioloogiliseks käsuks, siis poleks meie probleemid mitte ainult niisama hästi kui juhitamatud, vaid karistus, allasurumine, süüdistamine ja süü näiksid paratamatute järeldustena. Kuid alustades eeldusest, et need on sotsiaalse sooga seotud probleemid – ja sotsiaalne sugu osundab siin kõnealustele võimusuhetele, mis on ühiskondlikult rajatud ja individuaalselt ellu rakendatud – võime me üheaegselt olla nii kriitilised meeste kollektiivse võimu ja konkreetsete meeste käitumise ja suhtumise suhtes kui suhtuda meestes positiivselt, väita, et feminism võib meeste elu paremaks muuta, et olukord on mõlemale poolele kasulik, ainult et see nõuab meestelt loobumist teatud eelistest, võimust ja kontrollist.

Psühhodünaamilisel tasandil – valdkonnas, kus me võime olla tunnistajaks sotsiaalsete liikumiste ja individuaalse psüühika vastastikustele mõjustustele – on feminismi väljakutse meestele üks kõige enam hegemoonilist mehelikku psüühikat paigast löövaid väljakutseid. See ei ole lihtsalt psühholoogiline reaktsioon muutusele, kuna just meeste võimu vaidlustamine ühiskonnas ja meeste sotsiaalse võimu tegelik vähendamine on muutuse allikaks. See, mis oli kord kindel suhe teiste üle oleva võimu, enesekontrolli ja reavajaduste ja tunnete allasurumise vahel, on nüüd rünnaku all. Mis kord tundus püsiv, loomulik ja õige, on nüüd paljastatud kui teiste allutamise allikas ning kui meeste endi valu, piina ja rahutuse peamine allikas.

Selle kõige järelduseks on, et feministlikul väljakutsel meeste võimule on potentsiaali vabastada mehi ja aidata rohkematel meestel avastada uusi mehelikkuse vorme, mis lammutaksid soo sotsiaalsed piirid täielikult. Milliseid privileege ja võimu vorme me sellega ka ei kaotaks, saavad need kuhjaga tasutud sellega, et lõpevad valu, hirm, düsfunktsionaalne käitumine, teiste meeste poolt kogetud vägivald, enesele suunatud vägivald, sooritamise ja õnnestumise lõputu sundus ning oma mehelikkuse ideaalide järgi elamise ilmne võimatus.

Meie teadlikkus meeste vasturääkivatest võimukogemustest annab meile vahendi üheaegseks meeste võimu vaidlustamiseks ja meeste valuga rääkimiseks. See on aluseks kaastunde poliitikale ja meeste toetuse võitmisele revolutsiooniks, mis vaidlustab kõige põhilisemad ja pikaajalisemad inimtsivilisatsiooni struktuure.

Tõlkinud Selve Ringmaa ja Eve Annuk

(c) Michael Kaufman, 1994

Please do not reproduce or distribute without permission. mk@michaelkaufman.com